

Волох Олександр Костянтинович, кандидат юридичних наук, доцент кафедри адміністративного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

КОРУПЦІЙНА СКЛАДОВА СИСТЕМИ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Серед очікуваних результатів від реалізації Концепції розвитку електронного урядування в Україні, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 вересня 2017 року № 649-р, зазначено мінімізацію корупційних ризиків під час виконання владних повноважень [1].

У зв'язку з такою «обіцячкою» Уряду необхідно варто здійснити відповідний аналіз. Так, реалізація Концепції «Управління розвитком електронного урядування» передбачає дві складові: формування базової інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури електронного урядування та підвищення ефективності управління розвитком електронного урядування.

Серед завдань із забезпечення розвитку електронного урядування, передбачених другою складовою, визначено «надійний захист персональних даних та прав на приватність особи з метою зміцнення довіри до он-лайн середовища» [1]. Але зазначене завдання принципово не може бути виконаним за умови розвитку електронного урядування в Україні.

До адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, законодавець включає, зокрема, передбачене ст. 172-8 Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень [2].

Предметом цього правопорушення є інформація, яка стала відома посадовій особі у зв'язку з виконанням нею службових повноважень. Яка саме інформація – у статті не конкретизовано. Отже, це можуть бути будь-які відомості, у тому числі й персональні дані.

Згідно зі ст. 2 Закону України від «Про захист персональних даних», персональними даними є відомості чи сукупність відомостей про особу, яку ідентифіковано або може бути конкретно ідентифіковано [3]. Обробка персональних даних (якщо немає інших уточнень) полягає в проведенні будь-яких операцій з будь-якою інформацією про особу.

Відповідно до Хартії основних прав Європейського Союзу, право на захист персональних даних передбачає, зокрема, таке: кожна людина має право на охорону відомостей особистого характеру, що її стосуються; ці відомості мають використовуватися відповідно до встановлених правил із визначеними цілями та на підставі дозволу зацікавленої особи або на інших правомірних підставах, передбачених законом [4].

Досить популярною за останні роки стала вимога щодо надання людиною згоди на обробку її персональних даних. Причому в нормативно-правових актах спостерігається нехтування роз'ясненнями Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо: 1) необхідності згоди суб'єкта персональних даних на їх обробку; 2) змісту документа, яким було б підтверджено таку згоду.

Згоду суб'єкта персональних даних законодавець визначає як добровільне волевиявлення фізичної особи (за умови її поінформованості) щодо надання дозволу на обробку її персональних даних відповідно до сформульованої мети їх обробки, висловлене в письмовій формі або у формі, що дає змогу дійти висновку про надання згоди [3].

Надання дозволу на здійснення будь-яких операцій з будь-якою інформацією про особу навіть з формально визначеною метою суперечить як Основному Закону, так і міжнародним зобов'язанням України у сфері захисту персональних даних, оскільки порушує, зокрема, принцип верховенства права.

Законодавство України протягом останніх років «удосконалюється» саме в напрямі порушення права на приватність: станом на сьогодні вимога щодо надання згоди наявна в текстах як законів, так і підзаконних нормативно-правових актів.

У щорічній доповіді Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини за 2014, 2015 та 2016 роки (а також в інших його документах) неодноразово звучала теза про те, що, по-перше, відповідно до ч. 5 ст. 6 Закону України «Про захист персональних даних», обробка персональних даних здійснюється для конкретних і законних цілей, визначених за згодою суб'єкта персональних даних, або у випадках, передбачених законами України, у порядку, встановленому законодавством. Зміст цієї норми доводить, що згода суб'єкта персональних даних не є безумовним та безальтернативним підґрунтям законності обробки персональних даних. Більше того, ст. 11 цього Закону містить шість підстав для обробки персональних даних. Другим пунктом у переліку підстав зазначено дозвіл на обробку персональних даних, наданий володільцю персональних даних відповідно до закону виключно для здійснення його повноважень. По-друге, у ст. 19 Конституції України визначено, що органи державної влади та місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень та в спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [5; 6].

Надання згоди, яка не є потрібною як підстава для обробки персональних даних (оскільки є інші передбачені ст. 11 вказаного Закону підстави), стає умовою для реалізації, серед іншого, конституційних прав громадян на працю, соціальний захист, охорону здоров'я тощо, що є

абсолютно неприпустимим. Водночас така правотворча та правозастосовна практика стала загальним правилом.

За таких вище умов ст. 172-8 КУпАП просто втрачає свій сенс, оскільки наявність згоди на обробку персональних даних знімає з суб'єкта владних повноважень будь-які заборони щодо використання персональних даних, що стали йому відомі під час виконання службових обов'язків.

На нашу думку, зазначене слугуватиме умовою для повноцінного наповнення Єдиного державного демографічного реєстру, до якого всі органи державної влади, органи місцевого самоврядування тощо зобов'язані вносити персональну інформацію зі своїх відомчих інформаційних систем (ч. 5 ст. 7) [7]. Водночас власне Закон про демографічний реєстр є антиконституційним, оскільки нівелює право на приватність. До того ж, він суперечить ст. 3, 8, 22 Конституції України.

Так, якщо діяння, передбачене в ст. 172-8 КУпАП, є таким, що пов'язане з корупцією (так його іменує законодавець), а згода особи на обробку персональних даних захищає посадових та службових осіб від юридичної відповідальності за вчинення цього діяння, то варто зазначити, що законодавство України у сфері захисту персональних даних містить стійкі корупційні ризики. Проте зазначені аргументи залишаються поза увагою.

Ураховуючи узгоджену позицію парламенту, Уряду та Президента України щодо використання як єдиної підстави для правомірної обробки персональних даних згоди на це їх суб'єкта, слід констатувати, що тенденція до порушення права особи на приватність має умисний характер. Відповідно, державна інформаційна політика щодо розвитку електронного урядування в Україні передбачає корупційну складову.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні [Електронний ресурс] : розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 верес. 2017 р. № 649-р. – Режим доступу <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-%D1%80>.

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс] : Закон України від 7 груд. 1984 р. № 8073-X. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>. – Назва з екрана.

3. Про захист персональних даних [Електронний ресурс] : Закон України від 1 черв. 2010 р. № 2297-VI. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>. – Назва з екрана.

4. Хартія основних прав Європейського Союзу [Електронний ресурс] : міжнар. док. від 7 груд. 2000 р. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_524. – Назва з екрана.

5. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини за 2015 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/all-news/pr/31316-hi-schorichnu-dopovid-upovnovazhenogo-z-prav-lyudini-napravleno-do-verhov/>. – Назва з екрана.

6. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини за 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/all-news/pr/31316-hi-schorichnu-dopovid-upovnovazhenogo-z-prav-lyudini-napravleno-do-verhov/>. – Назва з екрана.

7. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус [Електронний ресурс] : Закон України від 20 листоп. 2012 р. № 5492-VI. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5492-17>. – Назва з екрана.